

Vincze Máté

KARIBI ÚTINAPLÓ: KUBA, A ZENÉS DIKTATÚRA¹

Ültem a jéghidegre légkondicionált kínai gyártmányú távolsági buszon, közel utazásom végéhez. Cienfuegosba tartottam Trinidadból. Régi álmomat valósítottam éppen meg: Kubát jártam körül, legalábbis azt a részét, amit meghagyott a Sandy hurrikán. Túl voltam már a hektikus Havannán, megjártam Hemingway villáját, a lenyűgöző természeti adottságokkal rendelkező, ugyanakkor a világ talán legbugyutább kinézetű, ideológia-vezérelt kormányzati falrajzáról is nevezetes Vinales környékét, a rendkívül lehangozó, viszont szép nevű forradalmi központot, Santa Clarát, és a már említett, minden rendszerben mindig virágzó Trinidadot, valamint Cayo Santa Marián összehasonlítottam a kubai *all inclusive* világot korábbi karibi *resort*okkal. Hátra volt még Cienfuegos, ahol a lenyűgöző építészeti alkotások tövében, a legrozsdásabb hajók mellett zsineggel fogták a halat a helyiek, valamint az egész Kuba karikatúrájának számító, turista-Guantánamo: Varadero. A turistákat szállító Viazul fékezett, a sofőr leszállt, bement egy útszéli házba, ahol gyümölcsöt adott el és nyershúst vett cserébe. Amíg vártuk visszatértét és próbáltam egy jó képet készíteni egy José Martí-szoborhoz kötött számárról, a zenelejátszóm a *Zenés diktatúra* című számot kezdte játszani. Tökéletes jelzőszerkezet ez Kubára.

Kuba, a szociális diktatúra

A Guevara harcostársáról átnevezett Cienfuegosban különülnek el a legjobban Kuba különböző korszakai, legalábbis építészeti szempontból. A kolonialista belvárost, ugyanúgy, ahogy Kuba egészen kevés kivételtől eltekintve bármilyen építészeti értékkel bíró épületét nagyrészt a 19. századi gazdag rabszolga- és cukornád-kereskedők építették, akiket a függetlenség kivívása után már nem láttak szívesen a szigeten. A Batista-rendszer aztán gazdag amerikaiakat hozott, akik – főleg a szesztilalom idején – örömmel látogatták Kubát. És – ha már ott voltak – komolyan szórták is az ilyen-olyan ügyletekből (a villák méretét tekintve valószínűleg főleg szeszcsempészetből) megszerzett dollárjaikat, szintén jelentős és esztétikus palotákat, jachtklubokat emelve. A város hangsúlyosan elkülönülő félszigetén, Punta Gordán sorakoznak ezek a többemeletes, neoklasszicista, szinte erődszerű „nyaralók”. Közülük is kiemelkedik Batista egykor saját tulajdonában lévő kaszinója, a cukornádbárótól einstandolt Palacio de Valle, amelynek a tövébe a forradal-

¹ „Az álmom, a vágyam egy zenés diktatúra / ahol jello biafra diktálna és nem a nómenklatúra” (Hétköznap CSAlódások: *Zenés diktatúra*). Jello Biafra a Dead Kennedys nevű legendás San Franciscó-i punk-hardcore együttes alapító énekese. Politikai aktivista is, a szabadságjogok polgárpukkasztó eszközökkel dolgozó propagandistája.

mi hevületben sikerült felhúzni egy szocreál szállodát, mostanában pedig étteremként működik. Teraszára pedig – hogy a „népi demokrácia” legnagyobb előnyét se hallgassam el – bárki felmehet megfizethető árú koktélt inni (a „népidem” másik előnye), naplementét és tengert nézni, hallgatni a zenészeket.

Miután Kubát a gyarmatosítók és az országból karibi Las Vegas – Atlantic City egyveleget kreáló Batista-rendszer felépítette, az építőket az utánuk jövők elzavarták, a Castro-rendszer pedig a palotákból középületeket vagy Magyarországon is ismert megoldásként felosztott állami társasházakat csinált, és hagyta leromlani – nem egy esetben teljesen elpusztulni. Bár „Kuba kizsákmányolóit” a rendszer a mai napig megveti, az UNESCO Kuba-szerzte szépen, folyamatosan nyilvánítja világörökségnek az általuk emelt épületeket és fizeti felújításukat. Ezért az ENSZ renoméja magas és az UNESCO képviselői szívesen látott vendégek. A kicsinosított épületekben aztán állami, főleg, de nem csak idegenforgalmi hasznosítású hivatalok kezdenek működni, néha egészen érdekes funkcióval. Sosem felejttem el például a cienfuegos-i főtér impozáns, pasztellsárga, 1800-as évekbeli csempével és kovácsoltvassal, barokkos kőszobrokkal díszített, buja növényzettel benőtt belső kertű villáját. Ahonnan határozottan, felháborodva zavartak ki az épületet elfoglaló bürokrata asszonyásokat, amikor betévedtünk és véletlenül megzavartuk őket délutáni tréccselésükben: a túlméretezett államra jellemző legfontosabb hivatali cselekedet gyakorlásában. A gyarmatosítókon és az amerikaiakon kívül az oroszok építettek még ezt-azt (főleg utakat és kisebb víztározókat), illetve az utóbbi időben néhány vállalkozó kedvű, állami szemmel megbízható, többnyire spanyol befektető filéres szállodákat. Az embernek az az érzése, hogy a Castro-rendszer néhány obeliszken és a minden kis porfészekben fellelhető kubai Petőfi Sándor, José Martí² szobrain kívül nem igazán jeleskedett az infrastruktúra-fejlesztésben.

Erre oka is volt egyébként. Talán nagyjából hasonló arányban voltak visszavezethetőek ezek az okok Amerika manapság (a hidegháború vége óta) már tényleg furcsa embargójára. Illetve azon szociális ügyek elsőbbségére, amelyek megoldásával a Castro-rendszer végül is eredményesen töltötte az elmúlt évtizedeket: az általános oktatás megteremtése, ezen belül is az írástudatlanság felszámolása, illetve az egészségügyi ellátás elérhetővé tétele, a korábban másodrendű állampolgár feketék jogainak kiterjesztése. Biztosan sokan – ha nem is mindenki – szavazott volna arra, hogy ezeket az alapvető szociális szolgáltatásokat hozzáférhetővé tegye a rendszer, még akkor is, ha cserébe hagyja lerohadni a párját ritkító építészeti kincset. Főleg, hogy minden biztonnal kevesen látták előre: mindezt olyan apróságokkal is kiegészíti a rezsím, mint a szabad utazás tilalma 2013 januárjáig, a vállalkozás tilalma, a cenzúra, a szólásszabadság erős korlátozása, vagy a mindenre kiterjedő titkosrendőrség. Azt sem nagyon sejtették, hogy Castro szabad

² José Martí a kubaiak szabadságharcos költője, aki egy, a spanyol csapatok elleni 1895-ös csatában vesztette életét. A háborúban, a szabadságért életét vesztő költő metaforája mellett testalkata, megjelenése is emlékeztet Petőfira. Mivel élő embernek Kubában sem állítanak szobrot és nem neveznek el róla közteret, valamint mivel Kuba (például Magyarországhoz képest) rövid történelmében kevés a Castro-rendszer ideológiájával összeegyeztethető megboldogult példakép, ezért igen gyakoriak a José Martí-emlékek: a legtöbb város központjában tér őrzi a nevét, valamint városonként több mellszobra is található, közterületeken, de magánházak kertjeiben is.

választásokra vonatkozó ígéretéből sem valósul meg sok minden. Persze amikor Santa Clara-ban Che Guevara gerillái kisiklatták a Batistához hűek fegyverutánpótlását szállító páncélvonatot, ezzel megpecsételve a felkelésük sikerét, már kár is volt elkezdeni az előbbihez hasonló teoretikus kérdéseken gondolkodni.

Az egyik, talán legfontosabb ok, ami miatt egy ilyen kis ország ilyen sokáig képes fenntartani egy belső elnyomó rendszert, az éppen az: a Castro-rendszer a legtöbb kubai számára előrelépés volt a spanyol gyarmati korszakot követő Batista rezsimjéhez képest. Még akkor is, ha ezek a vívmányok egy ideje megrekedtek; mert hiszen az orvosok, hiába kiemelkedő a tudásuk, nem tanulják meg kezelni a legmodernebb eszközöket, a diákoknak pedig – hiába tudnak olvasni – internet és számítógép híján minimális digitális írástudása sem alakul ki.

Kuba mindennapjai

Havanna főterén van egy José Martí-szobor, alakja emelt jobb karral és nyújtott mutatóujjal magasodik a nép fölé. A hivatalos magyarázat szerint a költő szózatot intéz a népehez, a kubai vicc szerint viszont azt mutatja: „Arra van az USA, arra meneküljtek.” Tény, hogy a hivatalos statisztikák szerint 1959 és 2000 között több mint 828 ezer kubai emigrált az Egyesült Államokba.³ Nyilván elsősorban anyagi, megélhetési okokból és/vagy szabadságvágyból. Az első lépés az volt, hogy engedélyezték: a Kubán kívül menedéket talált kubaiak hivatalosan is visszatérhessenek pénzt költeni, családtagjaikat támogatni. 2013 januárjában pedig eltörölték az úgynevezett kilépő vízumot, így a kubaiak már szabadabban utazhatnak, más kérdés, hogy valószínűleg többségüknek továbbra sincs erre pénze. Ideológiával jelentősen átmosott idegenvezetőnk érvelése szerint az USA saját maga alatt vágja a fát, hogy nem fizeti a beutazást a náluk munkát vállalni akaró kubaiaknak, mert azok így majd máshová mennek dolgozni. Azt hiszem, egy floridai bevándorlási tisztviselő másképp látja ezt a dolgot.

Az utazáson kívül az állam az utóbbi években engedélyezett néhány vállalkozást is, magánéttermek (*paladarok*) nyíltak, magánszállásokat (*casa particular*) adhatnak ki azok, akiket az állam erre feljogosít. Kubában tehát a történelem valahol az Új Gazdasági Mechanizmus körül jár: az állam már engedélyezi azokat a tevékenységeket, amelyekből bevételt remél. A kubaiak pedig örök optimistán állnak az igen korlátozott lehetőségekhez. Havannai szállásadónk boldogan mesélte, hogy néhány éve már alkalmazhat bejárónőt a kiadott szobák után. Egy trinidadi étterem tulajdonosa – amelyhez egyébként a legjobb gasztronómiai élményeink kötődtek – örömmel újságolta: mennyivel jobban megy az üzlet, amióta az állam engedélyezi, hogy a vendégek leülhessenek (ez két évvel ezelőttig az állami éttermek privilégiuma volt). Am ezzel nagyjából össze is foglaltam, miben hagy szabad kezét az állam az átlagpolgároknak.

³ Lásd Silvia PEDRAZA: *Political Disaffection in Cuba's Revolution and Exodus*, Cambridge UP, Cambridge (NY), 2007, 156.

A hiánygazdaság tetten érhető a mindennapokban. Noha a burgonya az egyik legkönnyebben termelhető zöldség, ottlétemkor Havannában és Kuba nagy részén nem lehetett kapni, csak néhány szállodában és pár, ügyesen tartalékoló magánétteremben. Kubában nem termelhet az ember csak úgy eladásra, az éves kvótát az állam határozza meg. Ha az kimerül, akkor kimerül. Dupla adagonként hozták viszont köretnek a Kubában mindenhol kapható kicsi, kemény, rossz minőségű rizst, mert azzal viszont tele volt az ország. Érdekes, „retro”-látványnak számítottak a boltok két-háromféle termékkel elárasztott polcai, vagy a legértékesebbnek számító telkeken, az UNESCO-alapból lekövezett sétálóutca középső részén elhelyezkedő, ürességtől kongó vagy esetleg néhány össze nem illő cikket (például mosdókagyló, sütőolaj, kerékpár) forgalmazó, nagy alapterületű, konvertibilis pesóért árusító bolt.

Általános hiány tapasztalható vécéülőkéből. Józan ésszel végiggondolva ez egy tipikus tervgazdálkodási hiba lehet: valószínűleg az az elvtárs vagy elvtársnő, aki valami minisztériumban azért felelős, hogy megbecsülje Kuba öt éves fürdőszobaszerelvény-igényét, elfeledkezett a szaniterről. Amikor rákérdeztem a dologra az idegenvezetőnél, azt válaszolta, valóban nincsenek ülőkék pár éve, de nem a rossz tervezés miatt, hanem azért, mert kubai tudósok kimutatták: az ülőkék használata egészségtelen. Nyomatékosításként hozzátette: a kutatásról a tévé is beszámolt.

Kubában kettős pénzrendszer van. A mindennapokban használt peso, illetve a turistáknak váltott a konvertibilis peso (CUC), a mesterségesen a dollárhoz kötött kubai valuta. Igazából nemzetközi piaci értéke egyiknek sincs, mind a kettőhöz csak Kubában lehet hozzájutni, mind a kettő tulajdonképpen Monopoly-pénznek felel meg az országon kívül. A CUC árfolyamát a nemzetközi piac mellett egy-egy adott országgal való baráti viszony is befolyásolja. Ebből már lehet következtetni arra, hogy a dollárt nagyon rosszul váltják, a kanadai dollárt, eurót meg kevésbé rosszul. Az árfolyamokat minden reggel az állam hirdeti ki. Érdekes élmény volt a bankfiók előtt, a negyvenfokos melegben néhány rákvörösre égett kanadai turistával együtt fél órát várni reggel arra, hogy „megérkezzen az árfolyam”. Faxon. Innen persze még egyszer ennyi idő volt, amíg az ügyintéző – általános iskolai kémiajegyeimet leszámítva – szinte minden adatomat felírva végül is beváltotta az 50 eurót.

A kettős rendszer, a turisták és a helyiek elkülönítése nem csak a pénzben figyelhető meg. Túl azon, hogy kubaiak nem ülnek be vacsorázni a magánéttermekbe, nem lehet őket látni turistaprogramokon, a látogató meg nyilván nem áll sorban a húsjeggyel a kezében a reggel a napra kitett oldalasért harcolni, máshol is alakulnak ki párhuzamos társadalmak. A turisták a már említett, jegesre kondicionált, kényelmes, modern kínai távolsági buszokon jutnak el egyik városból a másikba, a kubaiak pedig deszkázott oldalú teherautókra kapaszkodnak fel. A turisták máshová mennek szórakozni is.

A kettős társadalom megléte okozhat problémákat. A kubaiak – legalábbis ahogy egyre nagyobb teret szerez a turizmus és egyre többen merészkednek Kubába – általában meg vannak győződve arról, hogy a turistának adott szolgáltatás a legmagasabb szintű, ami létezik. Ezért csalódik nagyot, aki más, az amerikai turisták által uralt, ám szabadabb karibi resort-paradicsom vendéglátási színvonalát várja el. Ha megpróbál

reklamálni, a helyi erő a legnagyobb jó szándékkal sem érti, mi a tisztelt vendég baja. Nem egy vendéget láttam bosszankodni, aki sokat fizetett valamiért, aztán nem azt kapta, amit várt. Ráadásul minden kubai, aki csak arra járt, lehúzta borraivalóval, sőt egykét agresszív vécésnéni még el is átkozta spanyolul. Erre fel kell készülni a Kubába utazónak.

Ez így is van rendjén, a vendégnek el kell fogadnia, hogy egy szegény országba jött nyaralni, ahol valószínűleg nincs két féle köret az étteremben, vagy tiszta törölköző, van viszont napfény. Van jó zene. Van filléres rum, ami kevesebbe kerül, mint a víz. És hogy a kubaiak többsége – annak ellenére, hogy a turizmus Kubában nagyon kontraszelektált iparág – kedves, segítőkész és érdeklődő. Más kérdés persze, hogy napfényvel, festői tengerrel, filléres, jó minőségű rummal és kedves, laza emberekkel minden karibi ország tud szolgálni, és mindenhol (legalábbis ahol eddig volt alkalom kipróbálni) magasabb a szolgáltatási színvonal, viszont kevesebb a borraivalóért sorbanállás. Sőt az unikumnak számító kubai zene is elérhető Miamiában, noha talán kevésbé hangulatos tálalásban, mint a trinidadai katedrális oldalában megtalálható Casa de la Músicában vagy a sokkal igényesebb zenét felvonultató, szintén trinidadai Casa de la Trovában.

Kuba egyedülálló baja most az emberek naivitasában és érdekessége a szocialista berendezkedésben rejlik, ehhez jön még az olcsó szivar. Azt, hogy ebből a kapitalizmus teljes beköszöntésével egyedül a szivar marad, amire több mint ambiciózus egy teljes vendéglátóipart építeni, még kevesen látják át, hiszen maga a megnyitottabb iparág, a turisztika is alapvetően zárt. Nem jut el hozzájuk szakirodalom külföldről. Elvéve látják csak más országok példáját. Nincs internet, hogy utánanézzenek a szakmai újdonságoknak.

Illetve: az átlagembernek és turistának nincs rendes internete. Az állami telefonvállalatnál elő lehet fizetni a kezdeti modemes idöket idéző sebességű betárcsázós netre, ami elképesztően drága, és olyan érzés, mintha pixelenként töltené le az e-maileket. A turisták mehetnek a szállodába vagy kávézóba internetezni. Az indulás előtt – annak ellenére, hogy napokkal korábban már fizettem hat eurónak megfelelő összeget két-három e-mail megírásáért – úgy döntöttem, becsekkolok online a repülőgépre. A kávézóban zúgnak a gépek, bent lányok, az egyik felmos, a másik telefonál, a harmadik unatkozik. „Szasztok, internetezni szeretnék.” „Szia, internet az már napok óta nincs” – felelik. „Aha. És mikor lesz?” „Talán jövő héten.” Azaz: *manana*.⁴

Idengenvezetők elárulta, hogy azért van gyors internet is az országban. Bizonyos állami hivatalok, minisztériumok kapják „baráti alapon” Venezuelából. Mivel az állami telefonos hálózat megbízhatatlan – ugyanúgy, mint a világ egyik leggazdagabb embere, a mexikói mágnás Carlos Slim cége által, hatalmas állami lehúzások mellett üzemeltetett mobilhálózat –, műholdas megoldásra tudok csak gondolni. Ami viszont biztos, könnyű rájönni, mire használják a gyors netet a legjobb elvtársak: filmeket töltenek le és másolt DVD-ket árultatnak rokonokkal, ismerősökkel az utcán.

⁴ A spanyol szó jelentése 'reggel, holnap'. Közép- és Dél-Amerikában úgy leginkább: 'majd egyszer, vagy talán akkor sem' értelemben használják.

A feketegazdaság egyébként turisták számára nem annyira látványos. Nyilván a kubaiak is rákényszerülnek, hiszen máshogy nem tudnák beszerezni az alapvető dolgokat, rosszul öltözött, elhanyagolt kubait pedig csak elvétve látni. A feketegazdaság a turisták esetében az általuk két leginkább keresett termékre: a szivarra és a rumra korlátozódik. Havannában minden második utcasarkon, Trinidadban pedig minden utcasarkon ajánl valaki gyárból lopott szivart, rumot. A prostitúció diszkrétebben, de zajlik. Aki nem keresi az ilyen lehetőségeket, az csak a nagy korkülönbségű fekete-fehér párokra lehet figyelmes. Észrevehet például két nagyon csinos félvér lányt három francia kanadai üzletemberrel, vagy egy sportos fekete fiút hatvanas, bálnatestű német nővel, akik (minden bizonnyal) nem rokonok.

A diktatúrából a turisták általában ilyen keveset tapasztalnak. Van, hogy ennyit sem, ha az igazi Kubától elzárva egy tengerparti szállodában töltik el mindennapjaikat. Egy esetet viszont sosem felejték el, amikor a diktatúra kimutatta a foga fehérjét.

Illeszkedve a turistákról alkotott általános kubai felfogásba (a turista az, akinek pénze van, és azért van pénze, hogy nekünk ideadja), Kubában belépéskor és kilépéskor is kell fizetni a reptéren. A reptéri adóiroda elhelyezkedése egyáltalán nem feltűnő, tájékoztatás nincs, a check-in pultnál figyelmeztetik általában a kilépőket. Aki fizet, az kap egy matricát a szállókártyájára, aki nem, az nem. Ezután mindenki mehet keresztül az útlevel ellenőrzésen, biztonsági ellenőrzésen, duty-free-shopon, várhatja a járata indulását részeg oroszok között, mígnem eljön a beszállás ideje. A beszállókapunál várakozva arra lettünk figyelmesek, hogy a lépcsőn állva-ülve toporognak emberek, családok, kisgyerekek sírnak, szülők gondterhelten néznek egymásra. Az előttünk lévőket – akik, mint kiderült, nem fizették be az adót a bódében – átterelték a várakozók közé, minket – akik befizettük az adót – felengedtek a gépre. Később egy utastársam mesélte el a várakozók további sorsát: a mosdó nélküli folyosón vártak sokan, hosszú percekig, az elsők közel egy órát. Már rég eltelt a repülő indulási ideje, nem tudták, mi van a csomagjukkal, nem tudták, miért nem mehetnek fel, miért nem mehetnek vissza. Aztán egyszercsak megérkezett néhány rendőr, akik elmondták a várakozóknak, hogy ők bűnösök, mert nem fizettek adót, és ha most nekik kifizetik az adó dupláját, akkor felmehetnek a gépre. Ha valakinél nincsen kubai pénz, az menjen vissza váltani. Az utolsónak odavetették: szerencséje van, a légitársaság megvárta, pedig nem lenne kötelessége.

Nos, ilyen a diktatúra élesben.

A forradalmárok

Kubában is látni feliratokat a falakon, buszmegállóban, mintha falfirkák lennének. Ezek minden esetben állami propagandaüzenetek. „Szocializmus vagy halál!” „Éljen Che!” Sőt – az utóbbi időben már – „Éljen Fidel!” Az államilag szabályozott és ellenőrzött ajándéktárgyüzletekben (Artex), valamint a kézműveseknél, akik nyilván egy nagy központból kapják a portékát, ugyanazt az Alberto Korda-féle Che Guevara-arcképet

lehet megvásárolni kulcstartón, hűtőmágnesen, pólón, mindenben. Az ajándéktárgyak szinte teljesen ugyanazok mindenhol amúgy is.

Utolsó kubai esténken felszabadultan bementünk egy áruhoz tréfálkozni. Rámutattunk egy Guevara-képre és megkérdeztük, hogy ki van a képen. Rögtön ott termett az árus huszonéves fia és a segítségünkre sietett: „Ő Kuba megmentője! Egy hős!” – magyarázta. „Segíti a szegényeket!” „Á, szóval ő nem Fidel?” – kérdeztük. „Nem. Fidel még él, aki él, azt nem lehet ábrázolni.” „Szóval Fidel még él?” Az árus vette a lapot és elmosolyodott, azt mutatva fejével: „Ki tudja?” Ám a fiú rákontrázott: „Persze hogy él! Onnan lehet tudni, hogy meghal, hogy a kubaiak nagyon szomorúak lesznek.”

Mi rájuk hagytuk a dolgot, és persze esetlen kérdéseinkért kárpótlásul nála vettük meg a szórójajándéknak szánt kulcstartókat. Nem lepődtünk meg a fiú lelkesedésén. Tudtuk – hiszen az idegenvezető büszkén mesélte –, hogy a gyerekeknek az iskolában mindennap felolvasnak az állami lapokból reggel, majd elmesélnek nekik egy történetet, ami Che hősiességét mutatja be. A gyerekek a történet végén kórusban azt felelik „Én is olyan akarok lenni, mint Che pajtás!”

Turistaként Kubában

Trinidadban jóval az indulás előtt kiértem a buszállomásra, mivel jó nagy ráhagyással terveztem: a macskaköveken bukácsoló, angolul nem beszélő, de nagyon kedves és közvetlen, háromkerékű kerékpárral két személyt és két nagy bőröndöt, azaz minket elszállító tricitaxis képességeit becsültem alá, noha sejtenem kellett volna, hogy nem akárkivel van dolgom. Ha másból nem, az öblös röhögések között előadott „Tour de France” kiáltásokból, amelyeket taxisunk hallatott tekerés közben.

A tricitaxi a háromkerékű pedálosból kialakított közlekedési jármű Kubában, ami nem csak turisták által kedvelt, bár nyilván mi vagyunk az elsődleges célcsoport. A kubaiak véreben van a járműbarkácsolás, így már a tricitaxik is rendelkeznek komoly sufnidizájn-elemekkel, mint a nagy hangszórók vagy a kormányról kapcsolható díszkivilágítás. Röviden: amihez hozzájutnak, azt olyan elhivatottsággal szerelik fel a meglévő járműveikre, hogy Ryan Friedlinghaus⁵ is megirigyelné.

A kokotaxikon (háromkerékű, félig fedett, robogókból összetákolt, kókuszdió formájú járművek) már komolyabb fények és elektronika van, de a kubaiak igazából az autókön élnek ki a kreativitásukat. Már szinte közhelyes Kuba kapcsán emlegetni a Batista-korszakból megmaradt amerikai autókat, amelyek gyakran kívülről tökéletes állapotban pompáznak és szállítják a turistákat. Kevesebben tudják, hogy ezek a mindenféle baleseti és áramvonalassági teszteken való megfeleléségi kényszertől mentes csodajárgányok belül Frankenstein-szerű szörnyek, alkotóik pedig örült professzorok helyett boldog

⁵ Ryan Friedlinghaus a legendás kaliforniai West Coast Customs autóátalakító cég tulajdonosa, ahová a teljes nyugati part hírességarzenálja hordja személyre szabotni a kocsiját. Ryan több tévéműsorból is ismert, ahol a cégét, tevékenységét mutatja be infotainment stílusban, ezek közül a leghíresebb a *Pimp my Ride* című sorozat.

kubaiak, akik velük született természetességgel műtik össze az alkatrészekkel a házilag barkácsolt fékhengereket és futóműveket a Ladából és Moszkvicsokból kioperált motorszívóval, majd látják el a belső teret kínai propellerrel légkondicionáló gyanánt.

Szóval, miközben vártam a cienfuegosi járatot és mindent megszemléltem, amit egy ilyen buszállomáson meg lehet, leltár szerint: a szemben lévő falon kialakított Che Guevara-oltárt, a sarokba kicsit méltánytalanul lehajított José Martí-szobrot, a vele szemben horkoló biztonsági őrt, az asztal mögött kemény testtartásban ülő és valamit körmölő pénztáros nénit, valamint belenéztem a szemcsés tévében felirattal játszott 1988-as amerikai vígjátékba (*Vica versa!*, arról szólt, hogy apa és fiú testet cserélnek, mint egy 1978-as Lada és egy 1957-es Chevrolet), értetlenkedő amerikaiakra lettem figyelmes. Miután gyorsan elmagyaráztam nekik, hogy a csomagot abba a zárt, legkevésbé sem bizalomgerjesztő irodába kell bevinni, és bármit is állít a hordár, borraivaló csak akkor jár, ha be is pakolta őket, beszédbe elegyedtünk.

Kiderült, hogy szegények minden hibát elkövettek, amit lehet egy kubai út során. A reptérről azonnal a szállodába mentek, alacsony-közép kategóriás italokat (illetve közepes rumot) inni a *lobby*ban, sztenderdizált *all-inclusive* menüt enni és az ökoelveket kiemelten kezelő (azaz erősen hiányos) kubai szünnyugirtásnak köszönhetően összecsisípetni magukat a vérszívókkal. Tették mindezt Kuba két legszebb, lehangulatósabb, ráadásul egymáshoz is nagyon közel található két városa, Trinidad és Cienfuegos között félúton.

A szerencsés csillagzatú két kolonialista város mindig jól élt, és mindig abból, ami jól fizetett. Itt éltek a leggazdagabb cukorbárók, a leggazdagabb rabszolga-kereskedők, most meg ennek a két városnak festői, teljesen felújított központját árasztja el az egy főre jutó legtöbb minőségi (azaz nem csak tengerpartra pályázó) turista. Ebben a két városban található a legtöbb központi, gasztronómiai élménnyel is szolgáló magánvendéglő. Ebben a két városban a legkedvesebbek a pincérek. Ez a két város a legszebb (bár máshogyan szép) fekvésű. Ebben a két városban érhető leginkább tetten az egykori gazdagság. Ez a két város fog a leghamarabb csatlakozni a nyugati világhoz, ha Kuba szabad lesz. Trinidadban mindehhez társul a minden vendéglőből kiszűrődő élőzene, ami – bár azt hihetnénk – egyáltalán nem általános Kubában.

Trinidadon és Cienfuegoson kívül mindenképpen érdemes még ellátogatni a fővárosba, Havannába.

Havanna belvárosa tele van minden olyan látnivalóval, ami Kubát összefoglalja: rumgyárak, szivargyár, a szemétdombra épült, az amerikai Capitoliumnál gondosan néhány centivel magasabba épített kubai Capitolio (ami, tekintettel arra, hogy egy diktatúrában nincs igazán szükség parlamentre vagy bármilyen elkülöníthető törvényhozó hatalomra, közkönyvtár funkciót lát el). José Martí-szobrok tömkelege, a gyarmati idők gazdagságát bemutató National Hotel, a várossal szemközti dombra épült spanyol erőd, a Hemingway-kultuszt éltető és abból jól élő két kocsmá, a teljesen felejthető Floridita és a kicsit jellegzetesebb Bodeguita. Rengeteg régi autó. Néhány jó vendéglő. Szombat az utcákon hömpölygő tizenéves fiatalok tömege.

Ahogy láttam az elkeseredést frissen szerzett amerikai ismerőseim arcán, kötelességemnek éreztem hozzátenni néhány sokkoló élményt is. Például a forradalom emléké-

ből élő, koszos, durva várost, Santa Clarát, ahol egy közepes *paladar* van csak. Viszont piócaként szívják az emberre magukat a koldusok, akik jutalom fejében akarnak végig-hurcolni az elhanyagolt éttermek sokaságán, ahol tényleg nincs semmi más látnivaló, csak egy hatalmas Che Guevara-betonpark.

Ha már tudtam volna, mi vár rám az utolsó három napon a turistarezervátum-félszigeten, az orosz turisták által uralt Varaderón, nyilván arról is meséltem volna amerikai turistatársaimnak. Varadero egy végeláthatatlan siófoki Petőfi sétánynak megfelelő félsziget, ahol all-inclusive-hotelek rabjaiként tengődő, unott arcú turisták keresik megszállottan az élményt, a kalandot, amit természetesen nem találnak. Néha aztán bepakolják őket egy-egy kínai buszba és elviszik őket néhány órára Trinidadba, hogy lássanak tehetséges zenészeket, egyenek fantáziával készült ételeket, majd (még mielőtt a trinidadai éjszaka beindulna és kezdenének játszani a Trovában) összeszedik őket, és visszaterelik a Varadero élettől mentes, kivilágítatlan tengerpartjára.

*

A kettőségek országa: Kuba. Zene, rum, szivar, katolikus templomok az egyik oldalon. Jobban vagy kevésbé, de tapasztalható diktatúra a másikon. Ettől a kettősségtől lesz egyedi, semmihez sem fogható. Ettől lesz összetéveszthetetlen.

Don parti látkép a 32/9. puskásszázad állásaiból (Babucs Zoltán gyűjteménye)

Elesett bajtárs temetése a miskolci 13. honvéd gyalogezrednél (Babucs Zoltán gyűjteménye)

A 32/7. puskásszázad katonáinak gyalogmenete 1942 júliusában (Babucs Zoltán gyűjteménye)